

KOMMUNLEDNINGSKONTOR KLK
Utredningsenheten
Johanna Björsell

Uppföljning av

”Kommunövergripande handlingsplan för
hälsofrämjande och förebyggande arbete riktat till
barn och unga i Täby kommun 2018-2020”

Innehåll

1. Bakgrund	3
2. Resultat	3
3. Täby kommuns arbete med handlingsplanen	6
3.1 Allmänt	6
3.2 Miljö- och hälsoskyddsnämnden	7
3.3 Barn- och grundskolenämnden samt gymnasie- och näringslivsnämnden	7
3.4 Socialnämnden	8
3.5 Kultur- och fritidsnämnden	9
4. Slutsats	10

1. Bakgrund

Kommunstyrelsen beslutade den 4 december 2017, § 160, att godkänna ”Kommunövergripande handlingsplan för hälsofrämjande och förebyggande arbete riktat till barn och unga i Täby kommun 2018-2020”.

Handlingsplanen innehåller fem kommunövergripande mål vars måluppfyllelse ska mätas via resultaten i Stockholmsenkäten. De kommunövergripande målen i handlingsplanen är:

- Andelen elever som tycker livet är härligt ökar
- Psykisk hälsa bland elever ökar
- Andelen elever som är tobaksfria ökar
- Elevers konsumtion av alkohol minskar
- Elevers bruk av narkotika minskar

Vidare anger handlingsplanen att ett antal verksamhetsområden; utbildning, social omsorg, kultur- och fritid, säkerhet samt miljö- och hälsa ges i uppdrag att följa upp de kommunövergripande målen och utifrån sitt ansvarsområde utforma verksamhetsspecifika mål, aktiviteter och indikatorer. Uppföljningen av den kommungemensamma handlingsplanen ska göras i samband med verksamheternas årsredovisningar.

Den kommunövergripande handlingsplanen avser 2018-2020 och arbetet med handlingsplanen slutredovisas härmed.

2. Resultat

I Stockholmsenkäten svarade majoriteten av ungdomarna i Täby att de ofta tycker att det är härligt att leva, men andelen har minskat något sedan mätningen 2016. En allt större andel ungdomar upplever att de ofta känner sig ledsna eller deppiga utan att veta varför. Resultaten visar på stora skillnader i psykisk hälsa mellan pojkar och flickor. Detta gäller både i Täby och i länet.

Sedan föregående mätning har rökningen minskat, men i båda åldersgrupperna har snusandet ökat. I årskurs 9 har andelen som snusar dagligen eller ibland ökat från 7 procent till 12 procent, medan den i gymnasiet år 2 ökat från 11 procent till 16 procent. Snusandet ökar i de flesta av länets kommuner.

Resultaten från Stockholmsenkäten visar att drygt hälften (54 procent) av eleverna i årskurs 9 och 35 procent av eleverna i gymnasiet år 2 inte dricker alkohol. Drygt var tionde (12 procent) av eleverna i årskurs 9 och var fjärde (25 procent) av eleverna i gymnasiet år 2 konsumerar alkohol minst en gång i månaden. Andelen har minskat sedan 2016. Alkoholkonsumtionen har minskat i hela länet och minskningen i Täby är något större än i länet i stort.

Drygt en av tio (11 procent) av eleverna i årskurs 9 och 28 procent av eleverna i gymnasiets år 2 uppgav att de någon gång använt narkotika. Cannabis är den klart vanligaste drogen. I jämförelse med riket som helhet är andelen som någon gång använt narkotika betydligt större i Stockholms län.

Måluppfyllelsen sammanfattas i tabell 1.

Tabell 1: Måluppfyllelse

Mål	Indikator	Resultat
Andelen elever som tycker livet är härligt ökar	Andelen elever som svarat att de mycket ofta eller ganska ofta tycker att livet är riktigt härligt att leva	Åk 9: Oförändrat År 2: Minskning med 5 procentenheter
Psykisk hälsa bland elever ökar	Index för grad av god psykisk hälsa baserat på svar avseende ett antal frågor om sömn och psykosomatiska besvär	Åk 9: Oförändrat År 2: Minskning med 3 procentenheter
Andelen elever som är tobaksfria ökar	Andelen elever som svarat att de inte röker eller snusar	Åk 9: Minskning med 1 procentenhet År 2: Minskning med 2 procentenheter
Elevers konsumtion av alkohol minskar	Andelen elever som svarat att de konsumerar alkohol minst en gång i månaden.	Åk 9: Minskning med 5 procentenheter År 2: Minskning med 12 procentenheter
Elevers bruk av narkotika minskar	Andelen elever som svarat att de någon gång provat narkotika	Åk 9: Ökning med 2 procentenheter År 2: Oförändrat

Utvecklingen för Täby kommun respektive Stockholms län mellan 2016 och 2020 redovisas i tabell två och tre.

Tabell 2: Resultat åk 9

Årskurs 9	Täby 2016	Täby 2020	Länet 2016	Länet 2020
Andelen elever som svarat att de mycket ofta eller ganska ofta tycker att livet är riktigt härligt att leva	66	66	66	64
Index för grad av god psykisk hälsa baserat på svar avseende ett antal frågor om sömn och psykosomatiska besvär	58	58	58	56
Andelen elever som svarat att de inte röker eller snusar	90	89	92	91
Andel elever som svarat att de konsumerar alkohol minst en gång i månaden	17	12	12	11
Andel elever som svarat att de någon gång använt narkotika	9	11	8	12

Tabell 3: Resultat år 2

År 2	Täby 2016	Täby 2020	Länet 2016	Länet 2020
Andelen elever som svarat att de mycket ofta eller ganska ofta tycker att livet är riktigt härligt att leva.	66	61	66	65
Index för grad av god psykisk hälsa baserat på svar avseende ett antal frågor om sömn och psykosomatiska besvär	56	53	56	54
Andelen elever som svarat att de inte röker eller snusar	83	81	83	81
Andel elever som svarat att de konsumerar alkohol minst en gång i månaden	37	25	31	26
Andel elever som svarat att de någon gång använt narkotika	28	28	22	26

Resultatet från Stockholmsenkäten avser elever som är folkbokförda i Täby kommun. Det är frivilligt för fristående skolor att delta i enkäten. I 2020 års undersökning valde två stora

gymnasieskolor i Täby kommun att inte delta. Endast 22 procent av flickorna och 28 procent av pojkarna i urvalsgruppen (gymnasieelever i år 2 folkbokförda i Täby) har besvarat enkäten. Det stora bortfallet i gymnasiets år 2 innebär att resultatet bör tolkas med försiktighet.

Undersökningen genomfördes kring sportlovet 2020. Under samma period började coronaviruset att spridas i Stockholms län och många skolor hade en hög frånvaro vilket troligtvis också påverkat svarsfrekvensen.

Stockholmsenkätens resultat redovisas för åk 9 och år 2 och resultaten för målen i handlingsplanen redovisas således också uppdelat i dessa grupper.

3. Täby kommuns arbete med handlingsplanen

3.1 Allmänt

Flera verksamhetsområden såsom utbildning, socialtjänst, kultur- och fritid samt miljö- och hälsoskyddskontoret medverkar i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet och samverkan mellan dessa är av stor vikt. Under 2020 har en kommungemensam suicidpreventionsplan utarbetats och berörda verksamheter kommer att påbörja arbetet med aktiviteter och insatser under 2021.

3.2 Miljö- och hälsoskyddsnämnden

En särskilt viktig faktor ur ett preventionsperspektiv är tillgängligheten på tobak. Om cigaretter är lätta att få tag på röker ungdomar mer. Kontrollköp i kombination med uppföljning och dialog med handlare där regler och rutiner diskuteras har visat goda resultat i Täby. Kontrollköp utfördes i Täby senast i december 2018 med positivt utfall, endast några få handlare misslyckades. Kontrollköp var planerade att genomföras under 2020 men fick ställas in på grund av Coronapandemin.

Under 2019 kom den nya tobakslagen, Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter, som innebär att handlare nu måste ansöka om att få sälja tobak, inte bara anmäla försäljning. I samband med detta behövde försäljare upprätta program för egenkontroll och gå igenom sina rutiner, vilket på sikt kan bidra till att förstärka det förebyggande arbetet i form av minskad rökning.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden genomför varje år utbildning i ansvarsfull alkoholservering och utbildningen är obligatorisk för restauranger med öppettider efter klockan 01.

3.3 Barn- och grundskolenämnden samt gymnasie- och näringslivsnämnden

Inom utbildningsområdet har barn och ungas psykiska och fysiska hälsa hög prioritet och stor vikt läggs vid förebyggande och hälsofrämjande arbete. Inom elevhälsan har stöderbjudanden tagits fram där närvarofrämjande insatser har hög prioritet.

Täbys handlingsplan för att främja skolnärvaro är reviderad. Syftet med handlingsplanen är att ge stöd till skolans personal i arbetet med att främja skolnärvaro och förebygga och åtgärda skolfrånvaro. Handlingsplanen innehåller en sammanställning av nuläget inom forskningen och ger exempel på hur skolan kan arbeta främjande samt innehåller kartläggningmaterial till stöd för skolan. Handlingsplanen har även anpassats för gymnasiet och det närvarofrämjande arbete som bedrivs inom gymnasieskolan.

Det kommunala aktivitetsansvaret prioriteras och det finns ett identifierat behov av utökad studie- och yrkesvägledning med avsatta medel för att påbörja en rekrytering. Aktivitetsansvaret innebär att kommunen löpande ska hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som tillhör målgruppen för aktivitetsansvaret är sysselsatta. Kommunen ska också erbjuda ungdomarna lämpliga individuella åtgärder. I första hand ska åtgärderna syfta till att ungdomarna påbörjar eller återupptar en utbildning, i andra hand att de får en annan sysselsättning som exempelvis arbete.

Inom den centrala elevhälsan har fortbildning och kompetensutveckling till stor del fokuserat på det förebyggande arbetet och på att stärka elevernas psykiska hälsa. Fokus har också legat på det tvärprofessionella förebyggande arbetet inom elevhälsan. En utredning har genomförts som har belyst kvalitativa aspekter i elevhälsans arbete. Utredningen har lett till effektiviseringar och revidering av rutiner.

För att stödja skolorna i att arbeta förebyggande och främjande kring alkohol, narkotika och tobak har ett stödmaterial för skolorna tagits fram som beskriver hur skolorna kan arbeta med ANDT-frågor. Materialet innehåller en översikt över forskning och nuläge utifrån Stockholmsenkäten.

Ett stödmaterial kring ungas agerande på internet har tagits fram med lektionsförslag för respektive skolår. Syftet är att förhindra trakasserier och mobbning och utveckla elevers förmåga att agera tryggt och säkert på nätet.

De kommunala grundskolorna arbetar aktivt med att öka elevernas fysiska aktivitet under skoldagen genom bland annat utomhuspedagogik, rörelsepauser på lektionerna, utvecklade utomhusmiljöer och organiserad rastverksamhet med fysisk aktivitet.

3.4 Socialnämnden

För att stärka barn, unga och vårdnadshavares möjligheter till ett självständigt liv arbetar social omsorg förbyggande genom samverkan mellan utbildning, socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri, habilitering och barnavårdscentral genom överenskommelsen *Samverkan*

kring barn och elever i behov av särskilt stöd (BUS). Fokus för BUS samverkan har under 2018-2020 varit att främja skolnärvaro. Täby har tillsammans med Vaxholm, Nynäshamn och Tyresö deltagit i Storsthlm's forskningsprojekt om att främja skolnärvaro. Bland annat har en samverkansgrupp skapats och en process för att ge konsultativt stöd åt rektorer framtagits. Även material för vidareutbildning eller stöd på individnivå för elever, lärare eller vårdnadshavare har tagits fram. Under året skapades också en rutin för samverkan kring individärenden med komplex karaktär.

I syfte att stärka fler föräldrar i föräldrarollen har satsningar gjorts på införande av och utbildning i beprövade föräldrastödsprogram såsom *Trygghetscirkeln* för yngre barn och *Älskade förbannade tonåring* för tonårsföräldrar. Metoden *Trappan-samtal* används för att stödja barn som upplevt våld. Under 2020 har social omsorg även deltagit i ett forskningsprojekt med Karolinska Institutet avseende föräldrastödsprogrammet *Tryggare barn*.

Inom myndighetsutövningen för barn och unga har arbetet med utveckling av den beprövade riskbedömningsmodellen Signs of Safety fortsatt.

Det uppsökande fältförlagda arbetet har under perioden arbetat förebyggande mot alkohol, narkotika, droger och tobak men också erbjudit lektioner om sociala medier och psykisk ohälsa kopplat till sociala medier. I samverkan med främst högstadie- och gymnasieskolor har förebyggande klassbesök genomförts. Det uppsökande fältförlagda arbetet har under perioden utvecklat samverkan med skolorna i syfte att fånga upp ungdomar i behov av stöd.

Täby ungdomsmottagning har ett särskilt uppdrag kring tobaksavvänjning. Ungdomsmottagningen når många unga med omkring 6000 individuella besök och runt 50 skolklassbesök per år.

Via den så kallade ungdomsplattformen arbetar social omsorg med ungdomar som redan är aktuella inom socialtjänsten för att undvika en placering. Inom Social insatsgrupp (SIG) arbetar social omsorg, i samverkan med polis, med ungdomar med kriminell problematik.

Verksamheten Mini Maria Täby, i samverkan med Region Stockholm, ger råd och stöd till unga och anhöriga avseende beroende. Även för personer med beroende har användningen av beprövade metoder ökat. Under perioden har kompetensutveckling genomförts i metoden CRAFT. CRAFT är en metod för anhöriga att stödja närstående i behandling. Under 2020 inleddes ett arbete att med CRAFT involvera föräldrar i arbetet med unga med beroenden.

3.5 Kultur- och fritidsnämnden

Kultur- och fritidsnämndens uppdrag innebär bland annat att verka för att barn och unga ska erbjudas kulturell verksamhet och idrotts- och friluftsverksamhet. Verksamhetsområdet valde med utgångspunkt i nämndens huvuduppdrag att koncentrera arbetet med handlingsplanen till att skapa förutsättningar för meningsfull fritid, fysisk aktivitet och kulturupplevelser.

Nämnden valde att mäta målet *Barn och unga har en meningsfull fritid* genom indikatorn *Antalet unga mellan 16-21 år som besökt Esplanad under den senaste fyra veckorsperioden*. Målvärdet uppnåddes. Verksamheten har arbetat aktivt för att locka unga till mötesplatsen. Bland metoderna nämns målet att det ska finnas minst tio saker att göra på platsens öppna ytor, efterlevnad av verksamhetens värdegrund och att aktiviteter som endast lockar vissa typer av målgrupper ska undvikas. Uppföljningar visar att mötesplatsen har en jämn könsfördelning bland sina besökare.

Målsättningen *Att möjliggöra kulturupplevelser* mäts genom *Antalet lån på Täby bibliotek bland unga under ett år*. Utfallet för 2020 visar att målet har uppnåtts. Verksamheten har under perioden bland annat arbetat aktivt med att ingen ska vara påverkad eller använda droger eller alkohol i biblioteket samt inrättat en ungdomsgrupp som arbetar för att nå fler ungdomar. Verksamheten vill fortsätta att utveckla samarbetet med Ung fritid och inleda samtal med ungdomar om vad de behöver och mår bra av.

Nämnden valde att mäta målet *Unga i Täby är fysiskt aktiva* genom indikatorn *Antalet deltagartillfällen i idrottsföreningar per antal invånare*. Täby når inte fullt ut uppsatta mål, även om avvikelserna är små. Vid jämförelse med övriga kommuner i länet så hamnar Täby bland de fem kommunerna med högst utfall, vilket indikerar att deltagarnivåerna trots allt är höga. Verksamhetsområdet har arbetat på olika sätt med att locka fler till fysisk aktivitet. Bland annat finns Öppen fredag, som riktar sig till personer mellan 13-20 år som vill träffas, umgås och spontanidrotta. Verksamhetsområdet har även arbetat aktivt med att utveckla verksamhet för personer med funktionsvariation. Öppen fredag genomförs exempelvis i samverkan med Oasen, en mötesplats för personer som är 13-21 år med funktionsnedsättning. Föreningsstödjande insatser har också vidtagits vilket lett till att flera föreningar nu erbjuder idrott för denna målgrupp.

4. Slutsats

Psykisk hälsa och konsumtion av alkohol, tobak och narkotika är komplexa områden och resultaten av åtgärder påverkas av ett stort antal faktorer och trender i samhället. Det är därför svårt att utvärdera enskilda åtgärders effekter och dra tillförlitliga slutsatser från resultat av en eller ett par mätningar.

Av handlingsplanens mål uppnås målet om att alkoholkonsumtionen ska minska. Värt att notera är att utvecklingen inom alla fem mål följer utvecklingen i länet.

De åtgärder som vidtagits inom området och inom ramen för handlingsplanen bedöms vara relevanta och betydelsefulla. Kunskapen om risk- och skyddsfaktorer utgör fundamentet för det hälsofrämjande och förebyggande arbetet i Täby. Huvudsakligt fokus kommer även fortsättningsvis att ligga på att stärka ett flertal skyddsfaktorer, som till exempel stödjande föräldrar, en hälsofrämjande skola, meningsfull fritidssysselsättning för unga, samt begränsad

tillgång till alkohol, narkotika och tobak. Arbetet ska även fortsättningsvis utgå från forskning och beprövad erfarenhet.